

...dit = de kwestie

achter de schermen van de theaterwetenschap

aflevering 6: Het lichaam binnenstebuiten en buitenstebinnen

...Wie: Diane Elshout (1963) **...Waar:** Universiteit Utrecht **...Wat:** Masterscriptie Theaterwetenschap **...Titel:** Researching bodies – a research about the implicit and explicit ideas, assumptions and presuppositions of the body in contemporary choreographic research **...Begeleider:** prof. dr. Maaïke Bleeker **...Tweede lezer:** Liesbeth Wildschut **...Duur:** 2 jaar, tot augustus 2009 **...Lengte:** zes hoofdstukken, 120 pagina's **...Taal:** Engels **...Beoordeling:** 8 **...Bestudeerde voorstellingen:** onderzoek van Danslab-choreografen Giulia Mureddu en Kenzo Kusuda **...Het onderzoek in één zin:** 'Ik heb onderzocht hoe een choreograaf in een onderzoeksproces het lichaam tot beweging brengt en welke ideeën – en vooral de verhouding tussen lichaam en geest – een rol spelen.'...

Door Lorianne van Gelder

Diane Elshout ontvangt me in haar atelier in Amsterdam, een grote zaal met houten dansvloer waar choreografieschetsen de muur sieren. Voordat Elshout aan een master theaterwetenschap begon was ze danseres en choreografe. Samen met Frank Händeler maakte ze tien jaar lang producties onder de naam Elshout/Händeler. Drie jaar geleden besloot ze de collegebanken op te zoeken, 'om mezelf te contextualiseren'. Dit jaar studeerde ze af, met een door hoogleraar Maaïke Bleeker gelauwerde scriptie over de choreograaf en zijn onderzoek naar het lichaam.

Elshout: 'In de dans lijkt het soms dat van buitenaf wordt bepaald hoe je moet bewegen. Ik vroeg me af: komen bewegingen vanuit je eigen lichaam of zijn ze van buiten opgelegd? Welke onderliggende gedachten over het lichaam bepalen hoe het beweegt, hoe het zich uit? Ik wilde weten hoe andere choreografen hiermee omgingen en hoe ik dat zou kunnen onderzoeken.'

Een gesprek met haar begeleider Maaïke Bleeker bracht haar op het werk van Elizabeth Grosz, schrijfster van *VOLATILE BODIES*, een lijvig werk waarin zij de uitspraken en gedachten van denkers als Freud, Nietzsche en Foucault over het lichaam bijeen brengt en verdeelt in twee categorieën: inside out, vanuit een psychoanalytisch en fenomenologisch oogpunt, en outside in, vanuit een poststructuralistisch standpunt: de maatschappij die zijn sporen op het lichaam achterlaat.

'De opvattingen over het lichaam in de categorie inside out gaan ervan uit dat ervaringen betekenis geven aan de manier waarop een persoon zijn lichaam "beleeft". De opvattingen in outside in zien het lichaam als een sociaal object, een oppervlakte die kan worden beschreven, een lichaam dat door de buitenwereld wordt gegraveerd,' legt Elshout uit. Gaandeweg ontdekte ze dat sommige ideeën over het lichaam in Grosz' werk samenvielen met hoe ze het lichaam had benaderd in haar eigen choreografie *NERVES*. Ze zag dat ze 'best wel was beïnvloed door de psychoanalyse'.

Toch besloot ze niet haar eigen choreografie als onderzoeksobject te nemen. 'Ik wilde niet ergens op terugkijken, maar kennis toepassen op het hier en nu.' Om research te doen ging ze op zoek naar een plek voor dansonderzoek en kwam uit bij Danslab Den Haag. Een jaar lang bestudeerde ze het onderzoeksproces van choreografen Giulia Mureddu en Kenzo Kusuda en las tegelijkertijd het werk van Grosz.

Möbiusstrip

'Man, it was something,' verzucht ze nu. 'Ik wist heel lang niet waar ik mee bezig was.' Voor het eerst had ze zelf niet de positie van choreograaf. 'Ik had steeds de neiging op die andere plek te gaan staan. Ik bleef het perspectief van de choreograaf beschrijven in plaats van dat van de onderzoeker. Het duurde even voordat ik dat kon veranderen.'

Als handvat of 'grit' voor het onderzoek gebruikte Elshout Grosz' concept van de Möbiusstrip: een platte band met aan elkaar geplakte uiteinden, die in het midden 180 graden is gedraaid. Als je over zo'n band zou lopen, zou je op een gegeven moment aan de binnenkant terechtkomen. Het is Grosz' metafoor voor de verbinding van lichaam en geest – en daarmee de

interactie tussen de poststructuralistische en de psychoanalytische benadering van het lichaam.

In de scriptie worden de ideeën van de denkers stuk voor stuk uiteengezet. 'Daarom is de scriptie zo dik geworden,' lacht Elshout terwijl ze door de honderdtwintig pagina's bladert. *INSIDE OUT* en *OUTSIDE IN* vormen aparte onderdelen van de scriptie. In *INSIDE OUT* behandelt ze Freud, Lacan, Schilder en Merleau-Ponty. Vanuit hun optiek is het lichaam autonoom en heeft het een eigen identiteit. Het lichaam heeft betekenis voor degene die het toebehoort. Het beweegt autonoom in de ruimte en kan zichzelf beschouwen. Elshout: 'Dit heeft consequenties voor hoe het lichaam door de ruimte beweegt, hoe het zich verhoudt tot zichzelf en anderen en hoe de choreograaf denkt dat het door het publiek wordt gezien.'

OUTSIDE IN is een poststructuralistische benadering; ze analyseert de structuren die aan maatschappelijke mechanismen ten grondslag liggen. In dit deel komen Nietzsche, Foucault, Deleuze en Guattari aan de orde. 'Deze denkers verschillen onderling veel (meer) in hun visie,' zegt Elshout. 'Ze gaan echter allemaal uit van social inscription on the surface of the body; de invloed van de buitenwereld op het lichaam. We worden in een bepaald kader geplaatst en krijgen stempels mee als "vrouw", "mooi", "succesvol" et cetera. Dat heeft ook invloed op de manier waarop een lichaam wordt gezien en ontvangen door het publiek.'

Container

Wat leverde het onderzoek op? Elshout achterhaalde de impliciete en expliciete ideeën van de choreografen Mureddu en Kusuda en vergeleek die met de theorieën van de filosofen. Daaruit volgden boeiende conclusies: de choreografen waren zich vaak niet bewust van hun vooronderstellingen. Zo sprak Mureddu over het lichaam als 'container', parallel aan de ideeën van de psychoanalytici, met name Freud. Maar tegelijkertijd zocht ze naar een manier om 'het lichaam voor zichzelf te laten spreken', een denkwijze die weer in lijn ligt met hoe Nietzsche over het lichaam denkt. Haar psychoanalytische uitgangspunt bleek dominant in haar opvattingen over het lichaam en dat werkte door in de manier waarop het lichaam zich in haar choreografie ging 'gedragen'.

'Dat is ontzettend spannend!' roept Elshout uit. 'Je kunt choreografen door deze benadering echt helpen en nieuwe inzichten geven. Als dramaturg geeft het je handvatten om te bekijken welke ideeën over het lichaam ten grondslag liggen aan een choreografie en waar die ideeën vandaan komen. Het stimuleert een choreograaf bewuster te werken. Sommige dingen zijn zo normaal dat we ze niet meer zien. En sommige vragen zijn zo vaak gesteld dat we ons niet meer afvragen waarom we ze stellen.'

Naar aanleiding van haar afstudeeronderzoek gaf Elshout de afgelopen maanden een workshop aan choreografiestudenten van de Rotterdamse Dansacademie en een aantal theaterwetenschappers van de Universiteit Utrecht. 'Voor de choreografen was het een eye-opener om hun eigen positie en hun ideeën over het lichaam te onderzoeken. En voor de theaterwetenschappers was het een revelatie. Eén theaterwetenschapper riep uit: "Eindelijk dans ik de theorie!" Ze kon de theorie lichamelijk ervaren.'